

MENŞE İSPAT BELGELERİNDE BİR DEVLET BAŞARISIZLIĞI ÇÖZÜMÜ: BLOKZİNCİR SİSTEMİ

A SOLUTION FOR STATE FAILURE IN PROOF
OF CERTIFICATE OF ORIGIN: BLOCKCHAIN SYSTEM

Sevilay Ece GÜMÜŞ ÖZUYAR*

Umut Arda ŞAHİN**

ÖZ

Menşe ispat belgeleri ve menşe beyanı, gümrük idareleri için en sıkıntılı konulardan biridir. Kurumlar, ilgili belgenin eksik veya hatalı ya da tamamen yanlış olmasına bağlı olarak, menşe esaslı ticaret politikası önlemleri, vergiler ve ek mali yükümlülüklerin gerektiği gibi tarh veya tahsil edilememesi kaynaklı kamu zararına uğratılmaktadır. Bu durum ise bu alanda yapılan düzenlemelerin, uygulamaların ve aldığı önemlerin doğru sonuçlar üretmekten uzak ve başarısız olduğunu göstermektedir. Bu sorunun giderilmesi adına akıllı sözleşmelerle etkili güvenlik tedbirlerine sahip olan blokzincir sistemlerinin kullanılması, menşe ispat belgelerinin anlık ve gerçek zamanlı olarak elde edilmesini sağlayacak ve ithalatçının belge düzenlemesine ya da herhangi bir aracı kişi ya da ülkeye olan gereksinimi ortadan kaldıracaktır. Şeffaf ve güçlü bir kamu dene-

ABSTRACT

Certificates of origin and declaration of origin are one of the most troublesome issues for customs administrations. When the relevant document is incomplete, erroneous, or completely wrong, the institutions suffer public losses since origin-based trade policy measures, taxes or any additional financial liabilities not being properly levied or collected. Thus, this issue exposes that the regulations, practices and measures taken are far from producing correct or successful results. The use of blockchain systems, which have effective security measures with smart contracts in order to eliminate this problem, will ensure that the proves of certificates of origin are obtained instantly as well as in real time and will eliminate the need for the importer's document issuance or any intermediary person or country. The system,

* Dr. Öğr. Üyesi, Necmettin Erbakan Üni., Siyasal Bilgiler Fakültesi, Maliye Bölümü, sevilayece.gumusozyuar@erbakan.edu.tr, ORC-ID: 0000-0002-1957-3648.

** Ticaret Uzman Yardımcısı, T. C. Ticaret Bakanlığı, uardasahin@gmail.com, ORC-ID: 0000-0002-5849-474X.

Gümüş Özuyar, S. E., Şahin, U. A. (Mayıs 2021). Menşe İspat Belgelerinde Bir Devlet Başarısızlığı Çözümü: Blokzincir Sistemi, *Vergi Raporu*, 260, (103-116).

Makale Türü: Araştırma Makalesi

M.G.T.: 26.02.2021 / M.K.T.: 29.04.2021

timine olanak sağlayan sistem, belgelerin eksik ya da yanlış olmasından kaynaklı kamu zararının da önüne geçecektir.

Anahtar Kelimeler: Menşe İspat Belgesi, Devlet Başarısızlığı, Blokzincir, Akıllı Sözleşme

JEL Sınıflandırma Kodları: H11, H54,024, 038

GİRİŞ

Son birkaç yılda yapılan ekonometrik modellemeler ve simülasyonlar aslında piyasa başarısızlıklarının, bir piyasa ekonomisinin kaynak kullanımında istenen sonuçlara ulaşmasını önemli ölçüde sekteye uğrattığını göstermiştir. Bu noktada genel eğilim, devletin başarısızlıklara müdahale etmesidir. Öte yandan devlet müdahaleleri her zaman etkin sonuçlar üretmemektedir. Kaynak israfına yol açan, kötü tasarlanmış, doğru yönetilmeyen ve uygulanmayan politikalarının da ekonomiyi tahrip edici etkileri, devletin iş ve işlemleri yönetmede veya yönetime müdahalede başarısız olduğu ya da devlet başarısızlığı olarak bilinmektedir.

Dış ticaret konusunda devlet başarısızlıkları çok sık gerçekleşmemekle birlikte, sunulan belgelerin eksik veya yanlış bilgi ihtiva etmesi söz konusu olabilmektedir. Özellikle sınırları uluslararası ticaret anlaşmaları ile çizilen ve idarenin eşyanın geldiği ülke menşesine bakarak anlaşma hükümlerinden yararlanıp yararlanmayacağına ve dâhil vergi ve benzeri mali yükümlülüklerle karar verdiği menşe ispat belgelerinde eksik ya da yanlış bilgi aktarımı oldukça önemli kamu zararlarına sebebiyet vererek, devlet başarısızlığı yaratabilmektedir. İşte bu çalışmanın konusu, dış ticaret işlemlerinde kullanılan menşe ispat

which enables a transparent and strong public audit, will prevent public damage caused by both the third parties and the documents.

Keywords: Certificate of origin, state failure, blockchain, smart contract

JEL Classification Codes: H11, H54,024, 038

belgelerinde mali kayıp ve kaçaklarına sebep olan düzenleyici ülkenin farklı gösterim sorununun, blokzincir sistemi aracılığı ile anlık ve gerçek veri ile bulunmasını sağlaması ve bir devlet müdahale başarısızlığını gidermesidir. Bu minvalde bu çalışmada öncelikle devlet müdahalesi ve başarısızlıklarına ait teorik bilgi paylaşılmakta, ardından menşe ispat belgeleri ve blokzincir sistemi üzerine bilgiler verilmekte ve son olarak da blokzincir sisteminin menşei ispat belgelerinde nasıl kayıp/kaçakları azaltmak için işlev göreceği ele alınmaktadır.

1- DEVLET MÜDAHALESİ VE BAŞARISIZLIĞI

Yönetim, aynı gaye çerçevesinde işbirliği sağlayan bireylerin davranışlarının sonucudur¹. Ancak bu sonuç, bireylerden bağımsız bir kimlikle, üst bir güç ihtiyacı içerisindedir ki düzenleyici, uygulayıcı, çözümleyici ve son tahlilde de kamusal mallarla ihtiyaç giderici devlet bu şekilde varlık bulmuştur². Devlet, kurumlardan oluşan ve bu kurumlarda kendi ajanları ile yönetimi tekelleştirmiş bir unsur³ olarak belirli kurallar dâhilinde fiyat mekanizmasının etkin olduğu veya etkinsizlik gösterdiği alanlarda eylemde bulunmaktadır. Yönetimsel eylemleri ise üretimden, toplumsal işlere, savunmaya hatta ideolojik mevzulara ka-

¹ Herbert A. SIMON ve diğerleri. *Kamu Yönetimi*. Çeviren: Cemal Mihçoğlu. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları 547. Ankara. Ocak 1985.s.1

² Bilal ERYILMAZ. *Kamu Yönetimi*. Okutman Yayıncılık. 3. Baskı. Ankara. Ocak 2010. s.2.

³ John A. HALL ve John G. IKENBERRY. *Devlet*. Çeviren: Yeşeren Olgu Alibeygil ve Murat Şipal. Doruk Yayınları. Ankara 2000. s.11.

dar geniş bir skalada çeşitlenmişken, “*İktisadi, askeri, örgütsel birçok*” aracı da kullanılmaktadır⁴. Bu araçların nerede, ne zaman, ne amaçla ve hangi şekilde kullanılacağı kararları ise devlet tarafından kamu politikaları yoluyla belirlenir. Kamu politikaları hükümet, kamu kurum ve kuruluşlarından oluşan kamu yönetiminin kamu hizmetleriyle ilgili yapmayı ya da yapmamayı seçtiği çalışmaların tamamıdır⁵ ve kamu yönetilirken izlenecek yol haritalarını göstermektedir.

İktisadi anlamda bu yol haritasının belirlenmesi ise devletlerin benimsedikleri ideolojilere göre değişmektedir. Bireysel özgürlüklerin ikincilleştirildiği ve devletin planlı bir ekonomi yürüterek tüm sistemin kontrolünü elinde tuttuğu organik devlet anlayışından, devletin uyguladığı kamu politikaları aracılığı ile piyasada herhangi bir sapmaya neden olmayacağı garantisini verdiği, hukuk ilkelerine bağlı ve bireyi öncüleştiren mekanik devlet anlayışına kadar farklı iktisadi-ideolojik devlet ekolleri vardır. Bu ekoller çerçevesinde devletin ne zaman, hangi şart ve koşullarda ekonomik müdahalelerde bulunan kamu politikaları uygulayacakları da bilinebilmektedir.

Devletin sistematik olarak ilk piyasa müdahalelerine merkantilist düşüncede rastlanmıştır. Emperyalist hareketlerin ticari faaliyetlerde yarattığı artışın, sömürgeci ülkelerde canlanma kamu politikalarına yön vermiş ve bu dönemde

gelişen iktisadi rasyonun temsilcisi Merkantilistler ile artık değeri yaratan zenginliğin teşviki için ihracatı teşvik edici, ithalatı kısıtlayıcı kamu politikaları kabul görmüştür⁶. Bu düşünceye bir tepki olarak gelişen Fizyokrasi ekolü ise ekonomideki doğal düzen içerisindeki dengeyi korumanın önemi ile devlet müdahalesinin asgari düzeye indirgenmesi gerekliliğini özetlemiştir⁷. Fizyokrasinin temel öğretilerinden yola çıkan klasik iktisadi öğretide bireyler çıkar maksimizasyonu içerisinde oldukları ve fiyat mekanizması da etkin işlediği için piyasanın optimal durumda olduğu varsayılmakta ve uygulanacak kamu politikalarının da müdahale yanlısı olmaması öngörülmektedir⁸. Benzer şekilde Neo-klasik iktisadi ekolde de kamu politikalarının ancak piyasanın başarılı sonuçlar üretememesi halinde müdahaleci olması uygun görülmektedir⁹. Öte yandan sosyal liberal görüşte ise devletin yönetim unsuru olması hasebiyle karar alıcı da olması gerektiği, sosyal refahı arttırmak açısından kamu politikalarının efektif talebin arttırılarak tam istihdam koşulları sağlanana ve fiyat istikrarı gerçekleştirilene kadar müdahaleci olabileceği vurgulanmaktadır¹⁰. Benzer şekilde kamu tercihi teorisyenleri de devletin müdahalesinin kabul edilebilir ve uygulanabilir olduğunu işaret etmektedirler. Buchanan ve Tullock¹¹, bu minvalde, kamu kurumlarının kurallarının ve politikalarının

⁴ Cem EROĞUL. *Devlet Nedir?*. İmge Kitabevi. 3. Baskı. Ankara. Eylül 2002. s.57.

⁵ Hasan Hüseyin ÇEVİK ve Süleyman DEMİRCİ. *Kamu Politikası*. Seçkin Yayıncılık. Ankara 2012. s.5.

⁶ Dominick SALVATORE. *International Economics*. John Wiley & Sons. Hoboken 2013. Aktaran George Costas Georgiou. “From Mercantilism to Exclusive Economic Zones: How Nation-States Have Laid Claim to the World’s Resources”. Mediterranean Quarterly. Cilt 27. Sayı 3. 2016. s.11.

⁷ Sema Yılmaz GENÇ ve Furkan Tank KURT. “The Changing Role of the State during the Development of the Economic Thought: Mercantilism, Physiocracy and Classical Economics”. International Journal of Scientific & Engineering Research. Cilt 7. Sayı 11. Ss.554-555.

⁸ Adam SMITH. *Milletlerin Zenginliği*. Çeviren Haldun Derin. Türkiye İş Bankası Yayınları. Ankara 2010. ss. 11-12,767-916.

⁹ Milton FRIEDMAN. *Capitalism and Freedom*. University of Chicago Press. London 1982. s. 15.

¹⁰ John Maynard KEYNES. *The General Theory of Employment, Interest, and Money*. 1936 Orijinal Baskıdan Türetim. 12. Baskı. Palgrave Macmillan. London 196. ss. 24,71,135,143-146.

¹¹ James M. BUCHANAN ve Gordon TULLOCK. *The Calculus Consent: Logical Foundations of Constitutional Democracy*. The University of Michigan Press. Michigan 1962. ss. 44-45.

belirlenebilir olmasının kamusal mal sunumu ve net fayda düzeyini artıracaklarını ve maliyetleri azaltacaklarını ileri sürmektedir. Anayasal iktisat ekolü ise kamunun müdahalelerinin nesnel ve kabul edilebilir nedenlere dayanması, kanunlarla sınırlandırılması ve ancak barış, özgürlük ve adaleti gözetmek şartları ile devlet müdahalesine olumlu yaklaşmaktadır^{12,13}.

Teorik açıdan 13. yüzyılın başlarından itibaren iktisadi görüşlerin ışığında şekillenen devletin ekonomiye ne derece müdahil olacağı ile ilgili görüşlerin, 20. yüzyıla dek özel mülkiyet, doğal denge, serbest piyasa ve minimum müdahale fikirleri ile yatışması ancak 1929 Büyük Buhran ile beraber Keynes'in sosyal müdahaleci anlayışına dek sürmüştür. Bu hâkimiyet ise '70'li yıllarda yaşanan petrol krizi ile birlikte piyasa başarısızlıklarını gidermek için devlet müdahalesini öngören Neo-klasik akımın serbest piyasa notalarındaki hakem devleti ile son bulmuştur. Ancak dünya ekonomik krizlerinin bir benzerinin yaşandığı 2008 yılı ile müdahaleci ancak piyasanın rekabetçi yapısını korumak ve optimal işlevini sağlamak için kurullarla desteklenmiş Neo-klasik bir anlayış gelişmiştir¹⁴. Küresel bir pandeminin baş gösterdiği 2019 yılı itibarıyla ise yeni dünya düzeninden bahsedilir olmuş, piyasaların başarısız olarak etkin sonuçlar üretememesi ile reel olarak devletlerde müdahale alanlarını genişletmişlerdir.

Le Grand¹⁵, ekonomik sisteme bir hükümetin dâhil olmasının üç yolu olduğunu söyler. Bunlar sunum, teşvik veya vergileme ile regülasyondur. Hükümetlerin bu yollarla amaçladıkları sonuç-

ları elde edememesi ise devlet başarısızlığı olarak nitelendirilir. Literatürde devlet başarısızlığı veya devlet müdahalesinde başarısızlık olarak isimlendirilen durumun Stiglitz¹⁶'e göre dört temel nedeni bulunmaktadır. Bunlar; hükümetlerin sınırlı bilgisi, piyasanın cevapları ile bürokrasi üzerindeki sınırlı kontrolleri ile siyasi süreçlerin getirdiği sınırlamalardır.

Devletin temsil yetkisine sahip olan hükümetlerin sınırlı bilgisi, gerçek zamanlı bilginin alınarak derhal işlenmesinin sağlanamaması kadar kamu hizmetlerinin kullanımı esnasında bireylerin bedavacılık anlayışı gibi öngörülemez durumlardan da kaynaklanmaktadır. Örneğin, e-ticaretin gelişmesi ile birlikte yerli değil ancak yabancı alıcıların vergilendirilme sorumluluğuna ilişkin kanunlarda bulunan açıklardan yararlanılması veya mal ya da hizmet sağlayıcının önemli vergi avantajlarına sahip olabilmek adına sunucusunu vergi oranı düşük ya da bu alanda vergilemenin yapılmadığı alanlara taşıması gibi.

Ayrıca devletin kendi koyduğu kurullar ile uyguladığı politikaların sonuçları üzerinde de oldukça kısıtlı bir oyun alanı bulunmaktadır. Örneğin, Türkiye'nin Avrupa Birliği üyelik süreci için attığı ön adımlardan biri olan Gümrük Birliği'ne üyeliği ile bazı yerel ürünlerin üretim ve satışında meydana gelen azalmalar gibi. Bürokrasi üzerine sınırlı bilgi ise ajan vekil problemi ile en fazla kendini göstermekle birlikte bürokratik işlem yoğunluğunun uygulamada yarattığı kalabalık maliyeti olarak da kendini göstermektedir. Burada karar alıcının, uygulayıcısı konumunda bulunan bürokrasinin kaynak yönetimini sağlamak

¹² Friedrich A. HAYEK. *The Constitution of Liberty*. University of Chicago Press. Chiago 1960. s. 193.

¹³ Friedrich A. HAYEK. *Hukuk, Yasama ve Özgürlük: Özgür Bir Toplumun Siyasal Düzeni*. Çeviren Mehmet Öz. Türkiye İş Bankası Yayınları. İstanbul 1967.ss.179-180.

¹⁴ Pierre DARDOT ve Christian LAVAL. *Dünyanın Yeni Aklı – Neoliberal Toplum Üzerine Deneme*. Çeviren Işık Ergüden. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. İstanbul 2012. s.7.

¹⁵ Julian Le GRAND. "The Theory of Government Failure". *British Journal of Political Science*. Cilt 21. Sayı 4. 1991. s. 431.

¹⁶ Joseph E. STIGLITZ. *Economics of the Public Sector*. 3. Baskı. W.W. Norton Company. New York 2010. ss.8-9.

adına yaptığı yönlendirmelerin veya verdiği tavsiyelerin, vade veya uygulama alan farklılıklarına bağlı olarak değişebileceğini kapsamaması da ek olarak sayılabilmektedir.

Son olarak siyasi süreçlerin yarattığı kısıtlamalar ise çoğunlukla oy ya da destek kaygısına bağlı olarak geliştiği gibi kısa vadeli çözümlerin uzun vadeli kalıcı çözümler yerine tercih edilmesi şeklinde de görülebilmektedir. Siyasi karar alma süreçleri içerisindeki aktörlerde, aynen piyasa mekanizmasındaki aktörler gibi, kendi faydalarını en çoklaştırma güdüsü ile hareket ederler, ve bir politik alışverişe girerek etkin yerine çıkarlarını maksimize eden seçeneğe yönlenebilirler¹⁷. Ek olarak bir siyasi oylamada çoğunluğun desteğini alarak, kazanan bir siyasi partinin hükümet olarak aldığı kararların da tüm toplum tarafından kabul görmesi oldukça zordur. Arrow¹⁸, alınan kararlar ile sosyal refahı maksimize edecek çözümler getirilmesinin ancak seçmenlerin tercih yapabileceği alanların sınırlanmaması, tek düzeylik sağlanması, herhangi bir dayatmanın olmadığı durumda bireysel özgürlüğün sağlanabilmesi ile mümkün olacağını savunur. Ancak diktatör bir karar alıcının bulunmaması ile konu ile ilgisi olmayan tüm alternatiflerin sistemden uzaklaştırılması gerekliliklerini de ekler ki bu da imkânsız denilecek kadar zordur. Andrew¹⁹, devletin bilgi eksikliği ile aldığı kararlardaki amaç çatışmalarının yani türev dışsallıkların da bu türden bir devlet başarısızlığı olduğunu iddia etmektedir. Öyle ki

belirli bir konuda fazla ve özel bilgiye sahip olan piyasa ajanlarının, bu konuda kendilerine göre daha az bilgiye sahip olabilecek diğer ajanlara zarar vermesini engellemek adına yapılan devlet müdahalelerinin, yoğun ekonomik düzenlenmelerden korkan etkili yatırımcıları kaçırabilmesi sebebi ile optimal durumdan uzak bir sonuca da yönlendirebileceğinin altını çizmektedir.

2- MENŞE İSPAT BELGESİ

Türk Dil Kurumu'na göre menşe kelimesi, "bir şeyin çıktığı yer, kökeni"dir. Ancak ticarete temsil ettiği mana bakımından menşe kelimesi iki farklı anlamı ihtiva edebilmektedir. Bunlardan ilki marka menşei iken ikincisi ise menşe ülkesidir.

Marka menşei, firmanın ya da malın²⁰ etiket markasının genel merkezinin bulunduğu yeri ifade etmektedir²¹. Bu anlamda ele alındığında menşe konusu karmaşık bir hale gelmektedir. Çünkü marka menşei, ilgili ürün menşe yeri olarak gösterilen ülkede tasarlanmasa, üretilmese veya montajı gerçekleştirilmesede dahi, genel merkezi o ülkede olduğu için marka adına iliştilmektedir²². Örneğin, bir telefon Çin'de tasarlanmış, parça üretimi Tayvan'da yapılmış ancak Bhutan'da montajı tamamlanmışsa, hibrit bir mal olmasına rağmen, o telefon markasının genel merkezine bağlı olarak menşeinin Çin görünmesi sebebi ile Çin malı olarak değerlendirilmektedir. Günümüzde sıklıkla karşılaşılan bir durum ola-

¹⁷ John RAWLS. "Distributive Justice: Some Addenda". Natural Law Forum. Sayı 138. ss.51-52.

¹⁸ Kenneth J. ARROW. "A Difficulty in the Concept of Social Welfare". Journal of Political Economy. Cilt 58. Sayı 4. 1950. ss. 335-341.

¹⁹ Brian ANDREW. "Market failure, government failure and externalities in climate change mitigation: the case for a carbon tax". Public administration and development. Sayı 28. 2008. s.397.

²⁰ Bu çalışmada 'mal' kelimesi, Türk Kanunlarında yer alan "eşya" lafzının iktisadi ifadesi olarak tüm canlı ve cansız unsurlar ile hizmeti de kapsayıcı bir ifade bağlamında kullanılmaktadır.

²¹ Ian PHAU ve Gerard PREDERGAST. "Consuming luxury brands: The relevance of the "Rarity Principle"". Journal of Brand Management. Cilt 8. Sayı 2. 2020. s.125.

²² Ian PHAU ve Edith CHEONG. "How Young Adult Consumer Evaluate Diffusion Brands: Effects of Brand Loyalty and Status Consumption". Journal of International Consumer Marketing. Cilt 21. Sayı 2. 2009. ss.113-114.

rak bu durum, marka menşenin menşe ile ilgili her zaman doğru bir gösterge olmayabileceğini de göstermektedir.

Menşe ülke ise bir malın en son montajının da bittikten sonra üretiminin tamamlandığı, üretim ülkesini ifade etmektedir. Bu minvalde ele alındığında bir malın nüfus cüzdanıdır. Menşe ülkesi ile marka menşenin bilinmesine rağmen hibrit üretim gibi karışıklık yaşandığı durumlarda, karışıklığın giderilmesi için, ülkemizde menşe ülkesi uygunluğuna bakılır. Eğer uygunluk var ise markanın menşei ile ülkenin menşei aynıdır.

Ülkemizde menşe konusunun kuralları, 4035 sayılı Kanun²³ çerçevesinde sınırları çizilmek üzere, belirlenmiştir²⁴. Menşe kuralları itibari ile tercihli veya tercihli olmayan şekilde ikiye ayrılmaktadır. Tercihli menşede kurallar uygulamada iki ya da daha çok ülkenin karşılıklı imzaladıkları serbest ticaret anlaşmaları ile belirlenmekte ve ilgili malın ithalinde, ilgili sözleşmede kararlaştırılan gümrük rejimi uygulanmaktadır. Aslında tercihli menşe, 4458 sayılı Gümrük Kanunu²⁵'nin 15. maddesine atıfta bulunan 22. maddesine göre belirlenmektedir. İlgili 15. maddenin üçüncü fıkrasının d bendinde "*Türkiye'nin bazı ülkeler veya ülke grupları ile yaptığı tercihli tarife uygulaması gerektiren anlaşmalarda yer alan tercihli tarife uygulamalarını*" e bendinde ise "*Türkiye tarafından tek taraflı olarak bazı ülkeler, ülke grupları veya toprak parçaları için tanınan tercihli tarife uygulamalarını*" lafızları yer almaktadır. Bu hususlar, yine ilgili Kanun'un 22. maddesinde "... *Cumhurbaşkanı Kararı ile belirlenir*" ibaresi suretiyle, tercihli tarife uygulamalarından yararlandırılmak istenen mal için kuralların sınırlarını

net olarak çizmektedir. Şüphesiz ki ticarete konu olan malın, uygulamadaki bir anlaşma bağlamında bahsi geçen kurallara tabi olabilmesi için, Gümrük İdaresi'ne anlaşma hükümlerinde belirlenmiş "*menşe ispat belgesi*"nin de sunulması gerekmektedir.

Tercihsiz menşede ise ticareti yapılan eşya, herhangi bir uluslararası anlaşma ile önceden belirlenmiş bir gümrük rejimine değil, ticareti gerçekleştiren ülkenin tüm üçüncü ülkelere uyguladığı gümrük rejimine tabiidir. Bu anlamda tercihsiz menşe kuralları kapsamında ticareti yapılan mal, serbest ticaret anlaşmaları ile sağlanan faydalardan da yararlanamaz.

Tercihsiz menşe hususu ve kuralı ise 4458 sayılı Gümrük Kanunu'nun 17-22. maddelerine göre belirlenir. Ve fakat 17. madde aslen kural yaratan hükümlerin 18 ila 21. maddelerde olduğuna atıf yapar. 18. maddenin birinci fıkrası "*tümüyle bir ülkede elde edilen veya üretilen eşya, o ülke menşelidir*" demektedir. Maddenin ikinci fıkrasında bu eşyaların hangi eşyalar olduğu, "*ülkede çıkartılan, tutulan, doğan, yetişen, avlanan, kayıt ve/veya tescil edilen...*" olmak üzere oldukça detaylı bir biçimde aktarılmıştır. 19. madde ise daha önce hibrit bir mal örneği olarak verilen duruma açıklık getirilmiş, ülke menşesinde değerlendirilebilmesi için yeni bir imalatın gerçekleştirilmesi, imalatın önemli bir kısmının yurt içinde olması, işçiliğin önemli oranda o ülkelerde yapılması şartlarından birinin gerçekleşmesi şart koşmuştur. Bu maddeye atıfta bulunan, madde 20 ise belirli avantajlardan yararlanmak ya da ağır hükümlerden kaçınmak için eşya menşenin farklı gösterilmesi durumunda, o ülke menşeli sayılmayacağını hüküm altına almaktadır.

²³ 4035 sayılı Gümrük Rejimlerinin Basitleştirilmesi ve Ahenkleştirilmesine İlişkin Uluslararası Sözleşme (Kyoto Sözleşmesi) ve Altı Ekine Katılmamızın Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun. (www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/). Erişim tarihi 18 Ocak 2021.

²⁴ Ve fakat menşe tanımı 4458 sayılı Gümrük Kanun 18. maddesinde de yapılmaktadır.

²⁵ 4458 sayılı Gümrük Kanunu. (www.mevzuat.gov.tr). Erişim tarihi 18 Ocak 2021.

4458 sayılı Gümrük Kanunu'nun 21. maddesi ise doğrudan menşei şahadetnameleriyle ilgili hüküm ibraz etmektedir. İlgili maddenin 1. fıkrası "*Menşe şahadetnamesi aranacak haller ile menşe şahadetnamelerinin şekli ve içereceği bilgilere ilişkin usul ve esaslar yönetmelikle belirlenir.*", 2. fıkrası ise "*Menşe şahadetnamesinin ibrazına rağmen ciddi bir şüphe durumunda, ek kanıtları isteme konusunda gümrük idareleri yetkilidir*" lafızlarını içermektedir.

Gümrük Kanunu'nun 21. maddesinin 1. fıkrasının hükümlerine ithafen ticarete eşyanın menşei kanıtlayan 'Menşe Şahadetnamesi' Gümrük Yönetmeliği²⁶'nin 38. maddesi ile belirlenir. 38. madde 1. fıkra şöyledir:

"205 inci maddenin dördüncü fıkrası hükümleri saklı kalmak kaydıyla menşe esaslı ticaret politikası önlemlerine, ilave gümrük vergisine veya ek mali yükümlülük gibi diğer mali yükümlülüklere tabi eşyanın serbest dolaşıma girişinde önlemin, ilave gümrük vergisinin veya mali yükümlülüklerin uygulanmaması için eşyanın söz konusu uygulamalara tabi ülke menşeli olmadığını veya başka bir ülkede gördüğü değişiklik ve işlemler dolayısıyla o ülke menşeli sayılmaması gerektiğini tevsik üzere menşe ülkenin veya ihracatçı ülkenin yetkili makamlarınca düzenlenmiş olan menşe şahadetnamesi ibraz edilir"

Bu fıkrada menşe şahadetnamesinin, malın geldiği ülkenin yani menşe ülkenin veya bu malı ihraç eden ülkenin yetkili makamlarınca düzenlenmiş olması gerekliliğinin altı çizilir. Özellikle bu maddenin vurgulamaya çalıştığı husus ek vergi ve/veya mali yükümlülük gerektirenlere bunların uygulanmamasının, ek vergi ve/veya mali yükümlülük gerektirmeyen mallara da uygulanmasının önüne geçmek için bu şahadetnamenin gerekliliğidir.

Aynı maddenin ikinci fıkrası, şahadetnamenin hemen ibraz edilmediği veya edilemediği haller-

de bu durumun serbest dolaşıma giriş belgesinde belirtilmesi gerekliliği ile başlamaktadır. İlgili malın ithalatçısı tarafından sunulan belgenin usul veya esaslar açısından eksik ya da yanlış olduğunun belirlenmesi ve gümrük idaresi tarafından reddedilmesi durumunda ise menşe esaslı ticaret politikası önemleri, ilave vergi ve mali yükümlülüklerin tamamı nakit teminata bağlanmaktadır. Ayrıca şahadetnamenin tüm gerekli koşulları sağlayacak şekilde sunulması için altı aylık bir süre verilmektedir. Mücbir sebep dışındaki hallerde, ancak sürenin bitiminden önce başvurulursa, gümrük idaresinin otuz günü aşmamak kaydı ile uzatma yapabilmektedir. İlgili yönetmeliğin ikinci fıkrası son olarak usul ve esas açısından düzeltilmiş, doğru şahadetnamenin verilmesi durumunda nakit olmak üzere daha önce alınan tazminatın geri verileceğini, ancak şahadetnamenin halen İdare'nin istediği gibi olmaması dolayısı ile de reddedilmesi durumunda irat olarak kaydedileceğini bildirmektedir.

Gümrük Yönetmeliği otuz sekizinci maddenin üçüncü fıkrası ise ikinci fıkrada sayılan haller dışında, gerekli tüm mali yükümlülüklerin yüklenilerek beyan edilmesi ve ödenmesi durumunu açıklamaktadır. "*... beyannamenin tescil tarihinden itibaren altı aylık süreyi aşmamak üzere menşe şahadetnamesi ile gümrük idaresine başvurulması halinde, tahsil edilen tutar geri verilir.*" denmekte ve mücbir sebep dışında ve süre bitiminden önce başvurmak şartıyla en çok otuz günlük süre uzatımını aynen tekrar etmektedir.

Yönetmelikten de anlaşılacağı üzere menşe şahadetnamelerinin; bir eşyanın serbest dolaşıma girişinde o eşyaya uygulanacak ticaret politikası önlemleri, ilave gümrük vergisi ve diğer mali yükümlülükler açısından kritik bir rolü bulunmaktadır. Gümrük Yönetmeliği'nin 205. maddesine göre tüm mali yükümlülüklerin (ticaret politikası önlemlerinin, ilave gümrük vergisinin

²⁶ Gümrük Yönetmeliği. (www.mevzuat.gov.tr). Erişim tarihi 18 Ocak 2021.

veya diğer mali yükümlülüklerin) uygulanması için serbest dolaşıma giriş beyannamesinin tes-cil tarihi esas alınarak, o tarihte yürürlükte olan önlemler ve yükümlülükler uygulanmaktadır.

3- MENŞE İSPAT BELGELERİNE DEVLET BAŞARISIZLIĞI SORUNSALI

Gümrük Yönetmeliği'nin 205. maddesinin üçüncü fıkrasında menşe şahadetnamesinin ispat olunması gerekliliği Gümrük Kanunu'na atfen tekrarlanmaktadır. İhracatçı tarafından hazırlanan menşe ispat belgeleri, ihracatçı ülkenin yetkili kurumları tarafından onaylanır. Ülkemizde bu onay işlemi ihracatçının bağlı bulunduğu ticaret odası veya sanayi odası tarafından yapılmaktadır. Bu belgeler aynı zamanda eşyanın gönderileceği ülkenin elçilik veya konsolosluk tarafından da onaylanabilir. Eğer eşyanın gönderileceği ülkenin ülkemizde temsilciliği mevcut değil ise, menşe ispat belgelerinin ilgili ülkenin onaylayacak makamına gönderilmesi gerekmektedir. Ülkemizde Ticaret Bakanlığı'nca geliştirilen "*Menşe İspat ve Dolaşım Belgelerinin Elektronik Ortamda Düzenlenmesi (MEDOS)*" sistemi ile tüm menşe ispat ve dolaşım belgeleri elektronik ortamda bu sistem üzerinden düzenlenebilmektedir.

Menşe ispat belgeleri, yetkili kurumlarca düzenlenerek gümrük idarelerince onaylanan belgeler olmasına karşın, dış ticarete sahtesine rastlanabilen belgelerdir. Tercihsiz menşe kuralları ile yapılacak olan ticareten doğacak yükümlülüklerden kaçmak isteyen kişiler tercihi menşe kurallarının sağladığı avantajları kullanabilmek için sahte menşe ispat belgeleri kullanabilirler.

Gümrük idaresine sahte menşe ispat belgelerinin beyan edilmesinin farklı şekilleri vardır. Bunlardan ilki sahte belgelerdir. Sahte belge oluşturmak isteyen kişiler, eşyanın menşeyini göstermek istedikleri ülkenin menşe ispat belgelerini onaylamaya yetkili kurumların sahte kaşelerini kullanarak sahte belge üretmektedirler. İkinci durumda gümrük idaresine beyan edilen belge

gerçek olmakla birlikte, içerdiği bilgiler yanlış olabilmektedir. Üçüncü durumda başka bir ithalat işlemi için düzenlenmiş olan gerçek belgeler, kötü niyetli kişilerce özgülümlenmiş olduğu ithalat işleminden farklı bir işlemde kullanılabilir. Son olarak ihracatçı ülkedeki yetkili kuruluş, kendi ülkesi meşeli olmayan eşya için kendisine sunulan menşe ispat belgesini sehven onaylayabilir.

Bu gibi durumlarda gümrük idaresi, kendisine beyan edilen belgenin gerçekliğinden veya içerdiği bilgilerin doğruluğundan şüphe etmesi halinde belge ile ilgili araştırma başlatır ve menşe ispat belgesini doğrulamak amacıyla belgeyi onaylayan ülke ile varsa ticaret temsilcimiz, yoksa ilgili kurumlar aracılığıyla iletişime geçer. Ancak gümrük idaresi, kendisine beyan edilen belgenin gerçekliğinden ve doğruluğundan şüphelenmez ve araştırma başlatmazsa söz konusu belgenin kullanıldığı ithalat işlemi gerçekleşir ve kötü niyetli kişiler, malın menşeyi belgedeki ülke olmamasına rağmen o ülkeye tanınan tercihi menşe avantajlarından faydalanmış olur.

Sahte menşe ispat belgelerinin kullanımı, üç ülkeden (A, B, ve C ülkeleri) oluşan bir dünya ekonomisi ile örneklendirilebilir. Örneğimizde A ülkesi ithalatçı, B ve C ülkeleri ihracatçı ülke konumundadır. Ticarete konu eşya ise 'X malı'dır. A ülkesi, C ülkesinden gerçekleşen X malı ithalatlarında %20 gümrük tarifesi uygulamaktadır. Buna karşılık A ülkesi ile B ülkesi arasında imzalanmış olan serbest ticaret anlaşması kapsamında A ülkesi, B ülkesinden gerçekleşen X malı ithalatlarında gümrük tarifesi uygulamamaktadır. Bu durumda C ülkesinin X malı ihracatı görece daha pahalıdır. C ülkesindeki kötü niyetli X malı ihracatçısı, satışlarını arttırmayı teminen C ülkesinde üretilen malları için sahte menşe ispat belgesi düzenleyerek A ülkesinin uyguladığı %20 oranındaki gümrük tarifesine tabii olmaktan kurtulur.

Sahte menşe ispat belgesi ile gerçekleşen bu ithalatta A ülkesi vergi kaybına uğrar. Buna ek olarak C ülkesinde üretilen X malı, A ülkesinin

o eşyaya ilişkin koymuş olduğu güvenlik standartlarını karşılamıyor olabilir. Bu halde A ülkesine beyan edilen menşe ispat belgesinin sahte olması, dış ticaret önlemlerinin uygulanmasının önüne set çekerek A ülkesine zararlı ve tehlikeli malların girmesine neden olur. Bu durumlarda da devlet başarısızlığı ortaya çıkmaktadır.

Gerçek hayatta gümrük iş ve işlemlerinde gümrük idareleri tarafından karşılaşılan bu ve benzeri durumlar kayıp ve kaçak işlemleri içerisinde dâhil edilmektedir. Ülkeler arasındaki iletişim kanalları ile karşılaşılan durumlar, ilgili ülke ve o ülkenin resmi makamlarıyla paylaşılma- la birlikte, konunun gizlilik açısından arz ettiği önem nedeniyle bürokrasi tarafından bilinme- le birlikte, açık kaynaklar aracılığı ile ulaşıla- maktadır.

4- BLOKZİNCİR SİSTEMİ VE VERİ AKTARIMI

Blokzincir (blockchain), aslında ilk oluşturulmuş 'genesis' veri bloku öncülüğünde, birbirine kenetlenmiş bir yol yaratan doğrulanmış tüm blokların bir listesidir²⁷. Geniş manada birbirlerini tanımayan ya da birbirlerine herhangi bir şekilde güven duymak durumunda olmayan tarafların, herhangi bir tür dijital veriyi sisteme kayıtlı eşler arasında, sekronize bir biçimde, üçüncü şahıs ve- ya araçlara ya hiç ihtiyaç duymaksızın ya da çok az ihtiyaç duyarak kripto biçimde paylaşmasına yarayan bir dağıtılmış kayıt defteri (defter-i kebir) teknolojisi zinciridir²⁸.

Blokzincir sisteminde iki türlü zincir kurma söz konusudur. Birincisi kullanıcı veya katılımcının herhangi bir izine ve/veya şifreye gerek

duymaksızın zincire dâhil olduğu; ikincisi ise kullanıcı veya katılımcının ancak özel bir davetiye aracılığı ile zincire dâhil olarak kullanım sağlayabileceğidir. İkinci zincir oluşturma şeklinde gizli protokoller devreye girer ve akış sırasında veri güvenliği olabilecek en üst düzeyde sağlanır²⁹. Bu iki zincir kurma şeklinin yeni gelişen alt varyasyonları ise kısmen izin gerektiren ve kısmen izin gerektirmeyen blokzincir yapılarıdır. Kısmen izin gerektirmeyen yapıda yalnızca verileri okumak için izin almaya ihtiyaç duyulmazken, kısmen izin gerektiren yapıda ise kaydedilmiş verileri okumak için ayrı, ekleme ve onay için ayrı izinlere ihtiyaç duyulmaktadır³⁰.

Tek başına bir zincirin işlevselliği, ancak veriyi güvenli bir şekilde saklama nosyonu ile eş tutulabilirken; zaman içerisinde zincirin diğer dallarını oluşturacak ek bloklarında onay alması ile birlikte akış sağlayacak bir yapıya kavuşur. Genel olarak yeni olan bu sistemde kaç bloktan oluşan bir zincir mekanizmasının tam güvenli olarak kabul edileceği ile ilgili spekülasyonlar olmakla birlikte genel eğilim altıdan fazla onay sahibi bloklara sahip bir zincirin güvenli olduğu yönündedir.

Zincir içerisinde, temel önemli öge olan veri ise alım satıma konu olabilecek her türlü mali unsur olabileceği gibi bir hizmet, sözleşme veya mali değerden uzak bir bilgi/belge de olabilmektedir. Dolayısı ile sistemdeki verinin ne olduğundan bağımsız olarak basit uygulama yapısı ve kendisini diğer dağıtılmış defter-i kebir sistemlerinden ayıran unsur ise verinin şifrelenerek saklanması ve aktarılması ile ilgilidir. Tutulan kayıtların katılımcı veya kullanıcılar arasındaki da-

²⁷ Andreas M. ANTONOPOULOS. *Mastering Bitcoin: Unlocking Digital Crypto-Currencies*. O'Reilly Media. CA 2014. s. xvii.

²⁸ Sevilay Ece GÜMÜŞ ÖZUYAR. "Evaluation of Taxation of Cryptocurrencies in the Context of Schumpeter's Creative Destruction". İçerisinde *Digitalization and Future of Digital Society* (ss.75-98). Editör Suat Kolukıncık. Peter Lang Publishing. Berlin 2020. s. 80.

²⁹ Simon JENNER. "Blockchain: The Digital Tax Function's Leading-Edge Technology?". *Tax Notes International*. Cilt 88. Sayı 11. 2017. s. 1087-1088.

³⁰ Ahmet USTA ve Serkan DOĞANTEKİN. *Blockchain 101*. Bankalararası Kart Merkezi Yayınları. İstanbul. 2017. ss.31,33.

ğitımı şifrelenmiş bir süreçte kamusal hale tüm katılımcıların veya kullanıcıların oybirliği ile geldiği için mutabık kalınmayan unsurlar ya da olası çelişkili durumlarda onamaları engelleyecek algoritmalara ve mutabakatın içerisine gizlenen izlenebilirlik (traceability) kodlarına da sahiptir³¹.

Blokzincir ve türevi zincir mekanizmalı sistemlerin onay veri akışının kripto edilmiş güvenli aktarımının bir önceki önemli aşaması ise akıllı sözleşmelerdir. Akıllı sözleşmeler aslında zincirin içerisinde tanımlanmış ve onun sağlıklı çalışmasını sağlayan kurallar bütünü tanımlandığı, kendi kendini doğrulayan ve yürüten, ele geçirilmeye (hackleme) karşı korunaklı bir bilgisayar programıdır³². Bu sözleşmelerde bir akış çizilmekte, katılımcı veya kullanıcıların sistemde tanımlanan akışın aşamalarını doğru bir şekilde tamamlamaları halinde bir sonraki aşamaya geçilebilmektedir. Akışın şematik yapısı aslında “peer-to-peer” denilen eş anlı ve gerçek zamanlı aktarımın yapılabilmesini sağlayan da temel unsurdur. Akışın tanımlandığı şekilde olmaması halinde ise güvenlik ihlali sebebi ile işlem yarıda kesilmekte, daha önce açıklandığı üzere kriptolanmış izlenebilirlik sayesinde hatanın gerçekleşme sebebi, zamanı ve müsebbibi anlık bulunabilmektedir. Dolayısı ile riski azaltmakta ve işlemlerin denetimine imkân tanıdığı için de kayıp/kaçığı azaltmaktadır. Aracıya veya vasıtaya gerek duyulmadan gerçek zamanlı anlık veri alınması işlem maliyetlerini azaltmakta ve performans ile etkinliği arttırmaktadır³³.

Literatürde birden fazla akıllı sözleşme türü

tanımlanmıştır. Ancak devletlerin iş ve işlemleri konusunda en çok tercih edileni akıllı meşru sözleşmelerdir (smart legal contracts). Zira akıllı sözleşme kodları, kodların güvenli bir biçimde blokzincir mekanizmasında oluşturulduğunu, onandığını ve sakladığını ifade ederken; akıllı meşru sözleşmeler, teknolojik temelli oluşumlardan ziyade kurumlar arasında hâlihazırda var olan ya da yapılması konusunda uzlaşmaya varmış yasal sözleşmeleri tamamlamak, onları aktarmak veya onların yerine sistemde var olmak üzere oluşturulmuşlardır. E-ticarete yönelik yapılan akıllı sözleşmelerde güven ihtiva etmeyen veya doğruluğunun sınanması gereken aktörlerin iş ve işlemlerinin aracsız kontrolüne olanak sağlamaktadır³⁴.

5- BLOKZİNCİR SİSTEMİ İLE MENŞE İSPAT BELGESİNE GETİRİLEN ÇÖZÜM YOLU

Blokzincir altyapısının kullanım alanı, bu teknolojiyi kullanmak isteyen kişi ya da kurumların yaratıcılıklarına bağlıdır. Menşe ispat belgeleri, hâlihazırda birçok ülkede kâğıt ortamında düzenlenen, doğrulanması zaman alan belgelerdir. Bu belgelere ilişkin doğrulamanın yapılmasının en kolay yolu ise bu belgelerin ihracatçı ülke gümrük idaresi tarafından ithalatçı ülke gümrük idaresine elektronik ortamda gönderilmesidir. Bu yolla gönderilen belgenin doğrulanması çok daha kısa zaman almaktadır.

Dış ticaretteki tüm aktörlerin blokzincire taraf olması aynı zamanda bu sistemin güvenlik

³¹ Committee on Payments and Market Infrastructures (CPMI). “Distributed Ledger Technology in Payment, Clearing and Settlement: An Analytical Framework 2017”. ss.10,17. (<https://www.bis.org/cpmi/publ/d157.pdf>) . Erişim tarihi 21 Ocak 2021.

³² Bhabendu Kumar MOHANTA ve diğerleri. “An Overview of Smart Contract and Use Cases in Blockchain Technology”. 9th International Conference on Computing, Communication and Networking Technologies (ICCCNT) Proceeding Book. Bengaluru 2018. s. 1.

³³ Zibin ZHENG ve diğerleri. “An Overview on Smart Contracts: Challenges, Advances and Platforms”. Future Generation Computer Systems. Cilt 105. Sayı 1. 2020. ss.475-476.

³⁴ Maher ALHARBY ve Aad van MOORSEL. “Blockchain-Based Smart Contracts: A Systematic Mapping Study”. Fourth International Conference on Computer Science & Information Technology (CS&IT) Proceeding Book. 2018. s.125-129.

seviyesini arttırmaktadır. Belgelerin blokzincir aracılığı ile sisteme akıllı sözleşmeler kullanılarak yüklenmesi ise 'hacklenme' denilen dijital korsanlar tarafından verinin ele geçirilme riskini önemli ölçüde azaltacaktır. Ayrıca sözleşme protokollerinde mutabakat olmayan hallerde sistem kendiliğinden bilgi akışını sağlayacak ve normal elektronik gönderim yöntemlerine veya tek sunucu ile veri iletimi yapılan sistemlere nazaran daha etkin sonuçlar türeten bir hal alacaktır. Ek olarak gerçek zamanlı bilgi elde edilmesi kayıp/kaçığı yakalama ve kamu kaynaklarını koruma alanında da önemli bir avantaj sağlayacaktır.

Yapay zekânın, büyük veri ve blokzincir kullanılarak ticarete yaratacağı gerçek zamanlı bilgi olasılığı, Güney Kore tarafından "gelecek gümrükleri için yeni kamusal teknoloji" olarak 2016 Dünya Ekonomik Forumu'nda aktarılmıştır³⁵. 2016 yılı itibari ile UNI-PASS sisteminden blokzincire ve akıllı sözleşme sistemine geçen Güney Kore'nin 27.000'e yakın gümrük program ve protokülünü adapte etmiştir. Tüm bunların yanı sıra İthalat Gümrükleme Lojistik Platformu Hizmeti, İhracat Gümrükleme Lojistik Platformu, Sınır Ötesi e-Menşe Belgesi Değişimi Sistemi ve e-Ticarete Blokzincir Entegrasyonu pilot uygulamaları önemlidir.

Menşe ispat belgelerini ilk olarak 2017 yılından itibaren Çin ile ve 2020 yılı itibarıyla Endonezya ile web servisler aracılığıyla elektronik ortamda paylaşan Güney Kore, 2019 yılında Vietnam ile veri değişim protokolü imzalayarak söz konusu belgelerin blokzincir altyapısı kullanılarak paylaşılmasına yönelik uygulamalarda yapmaktadır. Güney Kore ve Vietnam arasındaki blokzincir modelinde menşe ispat belgelerinin değişimi, daha önce ithalatçının gümrüğe belge verdiği sistemin

by-pass edilerek ithalatçı ve ihracatçı ülke gümrük idarelerine ek olarak ithalatçı firma, ihracatçı firma, bu firmaların çalıştıkları bankalar ve aracı kurumlar gibi her bir kullanıcı veya katılımcının herhangi bir belgeye diğerleri ile aynı anda farklı bölgelerden ulaşabilmesini sağlamaktadır³⁶.

SONUÇ

Menşe ispat belgeleri, ticarete konu eşyaya uygulanacak olan ticaret politikası önlemleri, ek mali yükümlülükler ve gümrük tarifelerinin belirleyici unsurudur. Bu önlem ve yükümlülüklerden kaçınmak veya daha düşük bir tarifeye tabii olmak isteyen kötü niyetli kişilerce kullanılan sahte menşe ispat belgeleri, devletin vergi kaybına uğramasına sebep olarak vergilemede etkinliğin azalmasına yol açar. Buna ek olarak belirli ülkelerle yapılan ticarete dış ticaret açığı vermekte olan ithalatçı ülkenin; bu açığı kapatma amacıyla uyguladığı ticaret politikası önlemlerinin uygulanması sahte belgelerle engellenerek önleme tabii ülkelerle olan ticarete ticaret açığı kâğıt üstünde azalsa da gerçekte artabilir. Uygulanan politika bir korunma önlemi olabilir ve sahte belgelerle serbest dolaşıma giren ithal eşya, uygulamadaki korunma önlemini fiilen geçersiz kılabilir. Bu gibi durumların üstesinden gelinebilmesi için menşe ispat belgelerinin doğrulanmasında yeni bir yaklaşıma ihtiyaç vardır.

Bu yeni yaklaşımın ilk adımları menşe ispat belgelerinin elektronik ortamda düzenlenerek karşı ülke gümrük idaresine gönderilmesi sağlanarak atılmıştır. Bu sayede belge, kâğıt ortamından elektronik ortama aktarılmış ve belgenin doğruluk kontrolü kolaylaşmıştır. Bu sistem, kâğıt üzerinden işleyen sisteme göre devrim niteliğinde gibi görünse de hala yetersizdir. Mevcut

³⁵ World Economic Forum (WEF). *World Economic Forum 2016 Annual Report*. (www.weforum.org). Erişim tarihi 24.01.2021

³⁶ Taeil P.I. KANG. "Chaines de blocs, la Corée se prépare pour l'avenir". *Journal of OMD actu*. 2019. Sayı 88. (https://mag.wcoomd.org/fr/magazine/omd-actualites-88/korea-pilots-blockchain-technology-as-it-prepares-for-the-future/). Erişim tarihi: 25 Ocak 2021

durumda elektronik ortamda yapılan sorgulamalar için gümrük idareleri birbirlerinin veri tabanlarına sorgu talebi göndermekte ve sunucuların yoğunluğuna göre işlem sırası almaktadır. Az sayıda sunucu kullanılarak yapılan bu karşılıklı veri değişimi beraberinde güvenlik sorunlarını da getirmektedir. Doğru veri tek bir veri tabanıdır ve o veri tabanına erişimi olan sunucu sayısı kısıtlıdır. Bu da sunucuların aşırı yüklenerek ele geçirilmesiyle (hacking) sistemin durdurulması olasılığının ciddi bir problem olarak önümüzde durduğunu göstermektedir. Asıl verinin tek bir veri tabanında tutulmasını bir diğer eksisi ise söz konusu veri tabanına erişebilen kötü niyetli kişilerin veriyi değiştirebilme olasılığının olmasıdır. Yapısı gereği bu gibi durumlara karşı savunmasız olan mevcut sistemin güvenliğinin sağlanması için ek olarak çok ciddi yatırımlar yapmak gereklidir. Son olarak mevcut sistemde taraflar yalnızca ticaretin tarafı olan ülkelerin gümrük idareleridir.

Mevcut sistemin eksiklikleri bize teknolojinin daha yoğun kullanıldığı daha güncel bir sisteme ihtiyaç olduğunu göstermektedir. Bu noktada karşımıza blokzincir çıkmaktadır. Doğası gereği şifrelenmiş olarak işlenen verilerin değiştirilemez birer kopyası, sistemdeki tüm taraflarda bulunmaktadır. Bu da sistem güvenliğinin sistemin yapısına karşılandığını, kötü niyetli kişilerce sistemdeki verilerin değiştirilemeyeceğini ve sistem üzerinden yapılan sorgulamalar için başka bir veri tabanına gidilmesine gerek kalmaksızın sorgunun saliseler içinde gerçekleştirilebileceğini bize göstermektedir. Sistemin yapısından kaynaklanan bu güvenlik, sisteme girilmesini neredeyse imkânsız kılmakla beraber, bu güvenliğin sağlanması için ek bir yatırım maliyeti doğurmamaktadır. Tüm bu artışlarının yanında sisteme yüklenen belgelere yalnızca ticarete taraf iki ülke gümrük idareleri tarafından değil, bunlara ek olarak ithalatçı ve ihracatçı firmalar, bankalar, nakliye acenteleri, sigorta şirketleri, aracı

kurumlar gibi sistemdeki tüm taraflar tarafından erişilebilir. Bu yönleri ile blokzincir, mevcut sistemin eksikliklerini mevcut sistemden daha düşük bir işletme maliyeti ile karşılayarak sahte menşe ispat belgelerinden kaynaklanan kayıp ve kaçakları engelleyebilecek bir sistemdir.

KAYNAKÇA

- ALHARBY, M. ve VAN MOORSEL, A. (2018). "Blockchain-Based Smart Contracts: A Systematic Mapping Study". Fourth International Conference on Computer Science & Information Technology (CS&IT) Proceeding Book (ss. 125-140). Switzerland.
- ANDREW, B. (2008). "Market Failure, Government Failure and Externalities in Climate Change Mitigation: The Case for A Carbon Tax". Public Administration & Development. Sayı 28.
- ANTONOPOULOS, A. M. (2014). *Mastering Bitcoin: Unlocking Digital Cryptocurrencies*. O'Reilly Media. CA
- ARROW, K. J. (1950) "A Difficulty in the Concept of Social Welfare". Journal of Political Economy. Cilt 58. Sayı 4.
- BUCHANAN, J. M. ve TULLOCK, G. (1962). *The Calculus of Consent: Logical Foundations for Constitutional Democracy*. The University of Michigan Press. Michigan.
- Committee on Payments and Market Infrastructures (CPMI). "Distributed Ledger Technology in Payment, Clearing and Settlement: An Analytical Framework". (<https://www.bis.org/cpmi/publ/d157.pdf>) . Erişim tarihi 21 Ocak 2021.
- ÇEVİK, H. H. ve DEMİRCİ, S. (2012). *Kamu Politikası*. Seçkin Yayıncılık. Ankara.
- DARDOT, P. ve LAVAL, C. (2012). *Dünyanın Yeni Aklı Neo-liberal Toplum Üzerine Deneme*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. İstanbul.

- EROĞUL, C. (2002). *Devlet Nedir?*. 3. Baskı. İmge Kitabevi. Ankara
- ERYILMAZ, B. (2010). *Kamu Yönetimi*. 3. Baskı. Okutman Yayıncılık. Ankara.
- FRIEDMAN, M. (1982). *Capitalism and Freedom*. University of Chicago Press. London.
- GEORGIU, G. C. (2016). "From Mercantilism to Exclusive Economic Zones: How Nation-States Have Laid Claim to the World's Resources". *Mediterranean Quarterly*. Cilt 27. Sayı 3.
- Gümrük Yönetmeliği. (www.mevzuat.gov.tr). Erişim tarihi 18 Ocak 2021.
- 4458 sayılı Gümrük Kanunu. (www.mevzuat.gov.tr). Erişim tarihi 18 Ocak 2021.
- 4035 sayılı Gümrük Rejimlerinin Basitleştirilmesi ve Ahenkleştirilmesine İlişkin Uluslararası Sözleşme (Kyoto Sözleşmesi) ve Altı Ekine Katılmamızın Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun. (www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/). Erişim tarihi 18 Ocak 2021.
- GÜMÜŞ ÖZUYAR, S. E. (2020). "Evaluation of Taxation of Cryptocurrencies in the Context of Schumpeter's Creative Destruction". *Digitalization and Future of Digital Society* (ss.75-98). Editör Suat Kolkurık. Peter Lang Publishing. Berlin.
- HALL, A. J. ve IKENBERG, G. J. (2000). *Devlet*. Çeviren Yeşeren Olgu Alibeygil ve Murat Şipal. 1.Baskı. Doruk Yayınları. Ankara
- HAYEK, F. A. (1960). *The Constitution of Liberty*. University of Chicago Press. Chiago.
- HAYEK, F. A. (1997). *Hukuk, Yasama ve Özgürlük: Özgür Bir Toplumun Siyasal Düzeni*. Çeviren Mehmet Öz. Türkiye İş Bankası Yayınları. İstanbul.
- JENNER, S. (2017). "Blockchain: The Digital Tax Function's Leading-Edge Technology?". *Tax Notes International*. Cilt 88. Sayı 11.
- KANG, P. T. I. (2019). "Chaines de blocs, la Corée se prépare pour l'avenir". *Journal of OMD actu*. Sayı 88. (<https://mag.wcoomd.org/fr/magazine/omd-actualites-88/korea-pilots-blockchain-technology-as-it-prepares-for-the-future/>). Erişim tarihi: 25 Ocak 2021.
- KEYNES, J. M. (1967). *The General Theory of Employment, Interest, and Money*. Reprinted from the Original Edition 1936. Palgrave Macmillian. UK.
- LE GRAND, J. (1991). "The Theory of Government Failure". *British Journal of Political Science*. Cilt 21. Sayı 4.
- MOHANTA, B. K., PANDA, S. S., JENA, D. (2018). "An Overview of Smart Contract and Use Cases in Blockchain Technology". 9th International Conference on Computing, Communication and Networking Technologies (ICCCNT) Proceeding Book (ss.1-4). Bengaluru
- PHAU, I ve PREDERGAST, G. (2000). "Consuming luxury brands: The relevance of the "Rarity Principle"". *Journal of Brand Management*. Cilt 8. Sayı 2.
- PHAU, I. ve CHEONG, E. (2009). "How Young Adult Consumer Evaluate Diffusion Brands: Effects of Brand Loyalt and Status Consumption". *Journal of International Consumer Marketing*. Cilt 21. Sayı 2.
- SIMON, H. A., SMITHBURG, D. W., THOMPSON V. A. (1985). *Kamu Yönetimi*. Çeviren Cemal Mihçioğlu,. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları: 547. Ankara.
- SMITH, A. (2010). *Milletlerin Zenginliği*. Çeviren Haldun Derin. Türkiye İş Bankası Yayınları. İstanbul.
- STIGLITZ, J. E. (2000). *Economics of the Public Sector*. 3. Baskı. W.W. Norton Company. New York.

- USTA, A. ve DOĞANTEKİN, S. (2017). *Blockchain 101*. Bankalararası Kart Merkezi. İstanbul.
- World Economic Forum (WEF). World Economic Forum Annual Report. (www.weforum.org). Erişim tarihi: 24 Ocak 2021.
- YILMAZ GENÇ, S. ve KURT, F. T. (2016). “*The Changing Role of the State during the Development of the Economic Thought: Mercantilism, Physiocracy and Classical Economics*”. International Journal of Scientific & Engineering Research, Cilt 7. Sayı 11.
- ZHENG, Z., XIE, S., DAI, H., CHEN, W. CHEN, X., WENG, J., IMRAN, M. (2020). “*An Overview on Smart Contracts: Challenges, Advances and Platforms*”. Future Generation on Computer Systems. Cilt 105. Sayı 1.